Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

Oponentský posudek disertační práce

„Specifické aspekty výuky cizích jazyků u seniorů/účastníků univerzity třetího věku“

Autorka práce: Mgr. Iva Koutská
Vedoucí práce: doc. PhDr. Pavla Zajícová, Ph. D.
Studijní program: Filologie
Specializace: Didaktika konkrétního jazyka
Oponentka: doc. PhDr. Jana Ondráková, Ph.D.

Téma, kterým se ve své dizertační práci zabývá Mgr. Iva Koutská, je v kontextu české vědy málo prozkoumané a v odborné literatuře opomíjené. Vzhledem k demografickému vývoji vyznačujícímu se nárůstem počtu seniorů ve společnosti stoupá potřeba podpořit seberealizaci seniorů a smysluplně naplnit jejich potřeby v období po ukončení produktivního věku. Vzdělávání dospělých je záležitostí vcelku novodobou, neboť potřeba vzdělávání seniorů se objevila až ve druhé polovině dvacátého století a v laické veřejnosti dosud panují rozdílné názory na možnosti a smysluplnost vzdělávání starších občanů. Proto je zvolené téma velmi aktuální a zvýšenou pozornost si zaslouží. Autorka rozsahem své disertační práce a celkovým zpracováním tématu prokazuje svůj zájem i osobní profesní zkušenosti. Celé problematice se věnuje obšírně z nejrůznějších úhlů pohledu. O dlouhodobém zájmu svědčí také informace, že některé části této disertační práce otiskla již během doktorského studia v rámci svých projektových, konferenčních a publikačních aktivit.

Práce je rozdělena do dvou základních částí (teoretické a empirické), kterým předchází úvod do zkoumané problematiky. V něm je popsána a vysvětlena struktura disertační práce. Teoretická část sestává ze tří kapitol. První z nich obsahuje přehled zpracování tématu vzdělávání seniorů v české a zahraniční literatuře. Jsou zde vytyčeny cíle práce a sepsány výzkumné otázky, nechybí ani definice pojmů a užitých metod (dotazníkové šetření, metoda obsahové analýzy textů, skupinový strukturovaný rozhovor, metoda analýzy relevantních informačních zdrojů, kvantifikace výsledků didaktických textů, metoda pozorování aj.). Samotné definování pojmu „senior“ není jednoduché (toho si je doktorandka vědoma) a proto uvádí periodizaci lidského vývoje v literatuře různých autorů. Druhá a třetí kapitola se zabývají teoretickými východisky a specifickými aspekty vzdělávání seniorů a výuky cizích jazyků zejména z hlediska psychologického, lingvistického a didaktického. Při bližším definování faktorů vyučovacího procesu se autorka opírá o dělení dle Hendricha (cíl, učivo, učitel, žák, organizační podmínky výuky, materiální podmínky, vyučovací metody), které specifikuje z pohledu výuky žáků-seniorů. Z této pozice také dále definuje jazykové prostředky ve výuce seniorů, práci s výslovností, pravopisem, gramatikou a slovní zásobou a možnosti a limity řečových dovedností u starších žáků-seniorů (poslech, mluvení, čtení, psaní).

Empirická část popisuje případové studie U3V na Maltě, ve Skotsku, v ČR a na domovské univerzitě autorky práce - UJEP v Ústí nad Labem. Srovnává tamější možnosti vzdělávání seniorů a zabývá se zejména možnostmi výuky cizích jazyků u seniorů. Ze vzájemného srovnání vyplývá, že lze ve sledovaných lokalitách najít plno rozdílů i vzájemných shod. Porovnání je vyjádřeno slovně i graficky znázorněno pomocí přehledných tabulek. Zajímavé výsledky získala autorka práce rovněž z empirického výzkumu postoje obyvatelstva Ústeckého kraje k U3V a k výuce cizích jazyků na základě anonymního dotazníku volně uloženém na Internetu. Zarážející je fakt, že 22 dotazníků muselo být z výzkumu vyloučeno z důvodu vulgarity výrazů a nesmyslnosti odpovědí. Další dotazníkové šetření popisuje specifické aspekty výuky cizích jazyků u seniorů na U3V, problémy seniorů při učení cizímu jazyku a důvody, které k těmto problémům vedou. Zachycena je rovněž

Doc. PhDr. Jana Ondráková, t: +420 493 331 367, fax: +420 793 331 367, e-mail: jana.ondrakova@uhk.cz

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra německého jazyka a literatury, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové 3, www.uhk.cz

autoevaluace seniorů a jejich názor, v čem se po dobu vzdělávání cizímu jazyku na U3V zlepšili. Výsledky dotazníkových šetření jsou popsány a uvedeny v tabulkových přehledech doplněných grafy. Stejně přehledně jsou zpracovány informace týkající se výuky cizích jazyků na U3V UJEP a konkrétní charakteristika posluchačů U3V UJEP (pohlaví, věk, vzdělanostní struktura, trvalé bydliště, počet absolvovaný cyklů aj.).

S výsledky, získanými na základě strukturovaného skupinového rozhovoru s účastníky, se autorka práce znovu vrací k Hendrichem definovaným faktorům vyučování a upřesňuje je s ohledem na žáky-seniory. Uvádí rovněž pozitiva a negativa studia na U3V, které zmiňovali senioři v dotaznících.

Všechny dílčí kapitoly teoretické i empirické části jsou doplněny shrnutím, ve kterém autorka práce bilancuje zjištěné fakty a informace, kriticky je hodnotí a deklaruje svůj názor. Celá práce je pak zakončena statí Shrnutí a závěry, kde jsou formulována didaktická doporučení pro výuku cizího jazyka u seniorů a stručně stanoveny požadavky na učitele cizích jazyků u seniorů.

Dále následuje anglické resumé, seznam užité literatury a internetových zdrojů, seznam grafů, tabulek a obrázků. Přílohy disertační práce jsou umístěny na přiloženém CD.

Po formální stránce je předložená disertační práce v pořádku. Je napsána kultivovaným jazykem odpovídajícím stylu vědecké práce, drobné nedostatky se vyskytují jen velmi ojediněle (nejčastěji shoda podmětu a přísudku str. 41, 57, 104, 125, jinak drobné přepisy typu „výchova k evropského občanství", „... Evropan... ví o a má respekt..." str. 42, „Naši respondenti vykazují tendenci lpět na detailních znalostech i takových struktur a slov/frází, která nejsou .... nezbytně nutná."). Tyto drobnosti úroveň práce nesnižují.

Otázky:

1. Přesto, že autorka práce podrobně zmínila různé faktory, které působí ve výuce žáků-seniorů, nepodařilo se mi najít informace o klimatu ve třídě neboli vzájemných vztazích mezi žáky-seniory. Domnívá se, že ve výuce U3V tento fenomén nepůsobí?
2. Autorka práce uvádí, že senioři preferují ve výuce cizího jazyka tištěné materiály, konkrétně učebnice, aby se případně mohli na probíranou látku podívat předem („učebnice doplněná vlastními materiály, vyžadovaná účastníky U3V, jelikož chtějí vědět, co přijde příště a mít tak možnost se na hodinu připravit" – údaj z tabulky na str. 77). Má užívání učebnice v hodinách jazyků u seniorů ještě jiné výhody a opodstatnění?
3. Zatímco v tabulce na str. 70 (Srovnání maltské U3V, českých a skotských U3V) je v řádku historie u Malty a Skotska uveden přesný rok založení U3V, u českých U3V tento údaj chybí. Může doktorandka tento údaj doplnit?
4. Nedomnívám se, že žák-senior, účastnící se výuky cizího jazyka na U3V, se na dalších aktivitách U3V nepodílí, jak je uvedeno v tabulce na str. 76. Ani vlastní zjištění v empirické části tomuto tvrzení neodpovídají.
5. Konstatování „do roku 1989 cestování povolováno pouze na výjezdní doložky a ne všem, žádná motivace učit se cizí jazyk – str. 79" je zjednodušené (zejména pokud jde o němčinu). Opravdu nebyly země, kam občané našeho státu mohli vyjet bez výjezdní doložky?
6. Lze v minulosti dnešních seniorů v ČR nalézt prvky bilingvního vzdělávání stejně, jako tomu je u seniorů na Maltě?
7. Nerozumím závěru: „Gramatiku ohodnotili respondenti v kategorii 0-49 let známkou 2,63. Kategorie 50+/55+ oznámkovala gramatiku hodnotou 2,84/2,79. Výsledek potvrzuje kladnější vztah starší generace ke gramatice než u mladších." (str. 99)

Doc. PhDr. Jana Ondráková, t: +420 493 331 367, fax: +420 793 331 367, e-mail: jana.ondrakova@uhk.cz

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra německého jazyka a literatury, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové 3,
www.uhk.cz

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

8. Rozsah výuky angličtiny a němčiny v LS 2006/2007 je určen 36 hodin za semestr (str. 100). Jednalo se opravdu o zkrácený semestr? Předpokládám, že týdenní dotace byla 2 hodiny. Nebo bylo týdně hodin více? Kolik týdnů trval v onom akademickém roce semestr?

Dizertační práce Mgr. Ivy Koutské je napsána velmi fundovaně a pečlivě. Zvolené téma je v současné době aktuální a žádoucí. Dizertační práce je na vysoké odborné úrovni a vyčerpávajícím způsobem podává odpovědi na všechny položené otázky. Výzkumné metody byly zvoleny vhodně a uvážlivě.

Přínosem této práce je nejen definování faktorů výuky cizích jazyků u seniorů, ale i formulace didaktických doporučení pro výuku cizího jazyka v kurzech U3V. Důležité je propojení teoretických poznatků z literatury a dalších zdrojů s vlastní učitelskou praxí ve výuce seniorů. Vzhledem k vyčerpávajícím informacím a výsledkům výzkumů i k příkladům z praxe lze konstatovat, že tato disertační práce je důležitým zdrojem poznatků pro vyučující cizích jazyků u seniorů a současně podnětem pro realizaci programů a kurzů celoživotního vzdělávání učitelů – vzdělavatelů seniorů. Stejně jako autorka této práce se domnívám, že si vzdělávání seniorů zaslouží odborně poučené a didakticky vybavené učitele s dlouholetou praxí, kteří maximálně zohlední specifické potřeby svých žáků - seniorů.

Práce Mgr. Ivy Koutské splňuje všechny podmínky kladené na disertační práce, proto ji hodnotím klasifikací prospěla a doporučuji k závěrečné obhajobě, po jejímž úspěšném zakončení doporučuji Mgr. Ivě Koutské udělit titul Ph.D.

V Hradci Králové 24. 2. 2016

doc. PhDr. Jana Ondráková, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra německého jazyka a literatury
7.

Doc. PhDr. Jana Ondráková, t: +420 493 331 367, fax: +420 793 331 367, e-mail: jana.ondrakova@uhk.cz

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra německého jazyka a literatury, Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové 3,
www.uhk.cz